

РОБОТА З ТЕКСТОМ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Гапон Л.О.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Педагогічний дискурс охоплює зовнішні (мета, засоби досягнення, об'єкт впливу, суб'єкт діяльності, результат) і внутрішні (мотивація, зміст, операції) компоненти.

Як і будь-яка педагогічна діяльність, він виконує гностичну (пізнавальну), проектувальну (перспективне планування завдань і способів їх розв'язання), конструктивну (співпраця педагога і вихованців), комунікативну (взаємодія педагога з учнями, колегами), організаторську (поетапність дій педагога і вихованців) функції.

Водночас для дискурсу обов'язковим є наявність особистісного підходу (спрямованість на особистість, гуманістична природа), творчий, дослідно-експериментальний характер, стійка вмотивованість на пошук нового в організації навчально-виховного процесу.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Особливістю педагогічного дискурсу є те, що він може бути віднесеним до продуктивної інноваційної діяльності, оскільки серед його обов'язкових компонентів особливу роль відіграє творчість.

Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що її об'єктом і результатом є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, чи механізму, конструкції – як у техніці.

Педагогічний процес розглядають як спільну творчість (співтворчість) педагога й вихованця в ситуації педагогічної взаємодії, у процесі якої відбувається педагогічне перетворення людини .

МЕТОДИКИ

В основі когнітивно-комунікативної методики навчання української мови розглядаємо також засади педагогічного дискурсу, лінгвістичної науки про мову й мовлення та їх функції у спілкуванні; теорії мовленнєвої діяльності; інтерактивного навчання й текстцентризму; змістових ліній чинних шкільних програм.

Когнітивно-комунікативна методика, як і будь-яка інша, зумовлена дидактичними й лінгводидактичними принципами навчання та частковими принципами навчання, властивими цій методиці.

Акцентуємо увагу на провідних принципах: особистісному, етнокультурологічному, інтегративності, емоційності, креативності та активної пізнавальної спрямованості

ТЕКСТИ

Принципам когнітивно-комунікативної методики відповідають актуальні для сучасної методики функційно-стилістичний і комунікативно-діяльнісний підходи, згідно з якими основним засобом навчання української мови є текст, оскільки текст є носієм інформації, засобом пізнання довкілля, формування в учнів національно-мовної картини світу

В умовах сучасного педагогічного дискурсу текст є результатом мовленнєвої діяльності (монокодовий текст, що створений тільки вербальними засобами) і результатом дискурсної діяльності, як ширшого поняття (полікодовий, або креолізований, що створений і вербальними, і невербальними засобами). Текст є посередником між учасниками спілкування, важливим компонентом у структурі комунікативного акту між адресантом (тим, хто висловлюється) та адресатом (тим, хто сприймає висловлювання)

До критеріїв добору текстів відносимо такі: виховний потенціал, інформативність, актуальність, адаптованість, доступність, наповненість дидактично значущими мовними одиницями, урахування психологічних особливостей реципієнтів, стилістична й жанрова довершеність, пошуковий і дослідницький потенціал, спроможність тексту спонукати учнів до словесної креативної мовотворчості.

УКРАЇНА І УКРАЇНЦІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР

Текст Б. ВАРЕНИКИ ПО-ТЕРНОПІЛЬСЬКИ

Світлина Марти Жиравель

П'ять тисяч вареників для українських бійців наліпили волонтерки з Тернопільщини. Працювали впродовж трьох годин. Витратили 120 кг борошна, понад 20 кг картоплі та 10 кг сиру.

«Вареники ліпили дружно, — розчулено розповідає волонтерка Ганна Батіг, бабуся учасника російсько-української війни. — Хочемо, щоб воїни відчували родину, щоб їм стало тепло на душі».

«Варенички із сиром і картоплею, ще й цибулькою заправлені. Будуть смачні», — розповіла тернополянка Надія Кусь.

Людмила Червінська — співачка. Жінка каже, що до благодійної акції долучилася вперше: «Вареники я роблю для своїх синопків, щоб вони були здорові, щоб їм смачно було,

Б. ВИКОНУЙМО ЗАВДАННЯ

- Випиши з текстів ключові слова.
- Знайди три спільні та три відмінні риси в текстах.
- Добери заголовки до текстів А і В. У заголовках використай прислівники.
- Випиши з текстів прислівники. Поясни спосіб їх творення.
- Напиши мініесе з теми «Волонтерство — це наш маленький внесок у велику перемогу».

§ 56. СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ПРИСЛІВНИКІВ

Жовто-блакитний стяг підіймаєм,
з тризубом йдем до мети.

Олег Скрипка

Я мрію — і це не утопія, це реальність —
про щасливу демократичну країну,
що стане не тягарем, а окрасою Європи.

Країну сильну та комфортну.

Країну, де розмовлятимуть
українською мовою і вдома,

і на вулиці, і в храмі, і в театрі.

Я знаю, що ми можемо збудувати таку країну.

Я вірю, що на таку країну ми заслужили.

Віталій Портников

1. Працюймо з епіграфами.

- У якому з епіграфів йдеться про державні символи?
- У якому з епіграфів описано національні цінності? Які?
- Що спільного і що відмінного є в змісті епіграфів?
- Чи згодні ви з авторами епіграфів?

2. Продовж речення, уживши в кожному з них не менше трьох слів. Запиши. Визнач, якою частиною мови виражені ці слова.

1. Українські воїни (*які?*) ... . Українські воїни борються (*як?*) ... .

2. Українські волонтери (*які?*) ... . Заради перемоги ми працюємо (*як?*) ... .

3. Сучасні підлітки (*які?*).... Сучасні підлітки уміють спілкуватися (*як?*) ... .

7. Прочитай текст. Опрацюй його, виконуючи завдання.

Є міста, у які закохуєшся повільно, до яких треба довго звикати, щоб відчуті їх зсередини і нарешті полюбити. Але це не про Вільнюс.

Вільнюс — це любов із першого погляду, із першого кроку литовською землею. Любов щира, беззаперечна, безумовна.

Для мене бути в Литві — це бути серед друзів. Пригадую, як першого вечора у Вільнюсі я заблукала в провулках, що тонули в сніговій темряві, і ніяк не могла вийти на центральні освітлені вулиці. Тоді мене врятував панк¹ — кремезний увічливий хлопець, що провів мене до ратуші, яку я шукала, розповів багато цікавого, а наостанок попросив бути обачнішою і не гуляти пізно ввечері самій.

А ще у Вільнюсі я вперше по-справжньому святкувала Різдво за григоріанським календарем², відчуваючи себе частиною великої європейської родини, розділяючи з нею спільні традиції і цінності. Як на мене, у Вільнюсі найкрасивіші різдвяні ялинки, оздоблені сучасно і стильно, найгомінкіші ярмарки, пронизані добрим духом Різдва. Тут можна скуштувати каву з жолудів, трав'яний чай із сушеною морквою, печиво-гриби (тепер я точно знаю, що до моєї бабусі в Одесу цей рецепт потрапив із Вільнюса) та ще багато-багато страв і напоїв литовської кухні (за *Є. Завалій*).

¹ Панки — представники субкультури, популярної в багатьох країнах. Панки по-особливому вдягаються, носять своєрідні зачіски, слухають панк-рок-музику; демонструють прагнення до особистої свободи і незалежності.

² Григоріанський календар — офіційно визнаний у більшості країн світу, зокрема в країнах Євросоюзу, календар, за яким Різдво святкують 25 грудня.

А. ОБГОВОРЮЙМО

- Де і коли відбуваються події, описані в тексті?
- Як ти уявляєш героїню тексту?
- Який на вигляд «кремезний панк»?
- Що вплинуло на героїню більше: екзотична зовнішність незнайомця чи його вихованість, обізнаність і турботливість? Відповідь аргументуй.
- Яких висновків ти дійшов / дійшла, обміркувавши / обговоривши епізод із панком? Чи варто упереджено ставитися до тих, хто не такий / така, як ти?
- Чому для героїні важливо святкувати Різдво разом із європейцями?
- Які литовські традиції святкування Різдва описано в тексті?

Б. ВИКОНУЙМО ЗАВДАННЯ

- Сформулюй тему тексту, визнач мікротеми.
- З'ясуй основну думку тексту, добери до нього заголовки.
- Запиши простий план тексту.
- Випиши з тексту прислівники. Поясни їх правопис.
- Напиши мініесе з теми: «"Інший" не означає "гірший"».

§ 59. БУКВИ -Н- ТА -НН- У ПРИСЛІВНИКАХ

Можна бути собою, не заперечуючи іншого.

Тарас Прохасько

У нас різні культури й традиції,
але спільні цілі та цінності.

З документів Євросоюзу

1. Робота з епіграфами.

- Як ти розумієш вислів Тараса Прохаська?
- Чому важливо залишатися собою?
- Чи можна зневажати інших через те, що вони по-іншому одягаються, слухають іншу музику, люблять інші страви, мають інші уподобання, захоплення, хобі? Чому?
- Яке з речень, запропонованих нижче, синонімічне до другого епіграфа?
  - А Мислимо вільно — діємо індивідуально.
  - Б Мислимо глобально — діємо локально.
  - В «Єдність у різноманітності» — гасло Євросоюзу.
  - Г Вивчив старанно — відповів бездоганно!
- Що для тебе означає вислів «єдність у різноманітності»?
- Випиши прислівники з речень А, Г.
- Укажи, від яких слів і яким способом вони утворені.
- Що вплинуло на правопис прислівників із **-н-** і **-нн-**?

7. Прочитай тексти.

Текст А. Американський освітянин, письменник та підприємець Стивен Кові наголошує, що індустріальна епоха, коли ти гвинтик великої системи й від тебе мало що залежить, минула. Настала епоха знань, у якій ти — унікальна особистість, і внесок твій також унікальний, а базується він саме на твоїх сильних сторонах.

Американський учений Говард Гарднер стверджує, що є вісім типів інтелекту: а) **лінгвістичний** — здатність читати, писати й спілкуватися за допомогою слів; б) **логіко-математичний** — здатність міркувати й розраховувати; в) **зорово-просторовий** — здатність орієнтуватися в просторі; г) **кінестетичний** — фізичний інтелект, уміння вправно володіти тілом; **г) музичний** — музичні здібності; д) **міжособистісний** — здатність спілкуватися з іншими людьми; е) **внутрішньоособистісний** — здатність до розуміння своїх почуттів, бажань і потреб; **є) природничий** — здатність учитися, досліджуючи природу.

У кожної людини домінує один або два типи інтелекту (за М. Костюк, І. Хворостяним, І. Унгурян).

Текст Б. ПРИМНОЖУЙ СВОЇ ТАЛАНТИ

Знайти й розкрити свій талант — це зробити найбільший внесок в особистий розвиток.

Але чому воно так, що коли говоримо про талант, то маємо на увазі котрийсь із «традиційно вагомих» обдарувань — спортсмена, танцюриста, ученого-лауреата? Насправді ж таланти бувають різні. **Не прибідняйся.** У тебе може бути хист читати, писати чи говорити, **відчуття** ритму, **почуття** гумору, **пам'ять** на деталі, вміння приймати інших такими, як вони є. Можуть бути здібності організатора, лідера чи музиканта. **Не важливо**, до чого в тебе талант — до шахів, акторства чи катання на скейтборді. Важливо, що коли ти робиш те, що любиш і до чого маєш хист, то отримуєш насолоду (за Ш. Кові).

- Дізнайся про свої сильні сторони і спрогнозуй саморозвиток, зігравши в гру «Велике відкриття», яку пропонує американський письменник Шон Кові в книзі «Сім звичок ефективних підлітків». Завантажуй гру за покликанням: <http://surl.li/ndeja>.

А. ОБГОВОРЮЙМО

- Яка тема й основна ідея текстів?
- Який тип і стиль мовлення текстів?
- Стиль якого тексту імпонує тобі більше? Чому?
- Чому важливо розуміти свою унікальність?
- Чи є зв'язок між типом інтелекту і професією, яку вибираємо? Який? Наведи приклади.

Б. ВИКОНУЙМО ЗАВДАННЯ

- Добери заголовок до *тексту А*.
- У відповідні словесні описи типу інтелекту в *тексті А* з його графічним зображенням.

1

2

3

4

5

6

7

8

- Поясни правопис слів, виділених у *тексті Б*.
- Напиши мініесе з теми «Мої сильні сторони».

§ 60. НЕ і НИ З ПРИСЛІВНИКАМИ. И та І В КІНЦІ ПРИСЛІВНИКІВ

Жити — означає вибирати.

Але щоб зробити правильний вибір, потрібно чітко усвідомлювати хто ти, що ти відстоюєш, куди тобі потрібно і навщо.

Кофі Аннан

Корабель, який не знає, куди плисти, ніколи не має попутного вітру.

Народна мудрість

1. Робота з епіграфами.

- Уважно прочитай епіграфи. Як ти зрозумів їх сенс?
- Чому важливо пізнавати свій внутрішній світ?
- Як це вплине на доросле життя?
- З другого епіграфа випиши слова з **не, ні**.
- З'ясуй, якою частиною мови вони виражені. Поясни правопис.

§ 57. НАПИСАННЯ ПРИСЛІВНИКІВ ІЗ ДЕФІСОМ

Права людини — це, *по-перше*, броня, яка захищає;
по-друге, правила, що вчать поводитись гідно;
по-третє, арбітри, до яких звертаються, якщо треба.

В основі прав людини лежать цінності.
Патриція Брандер

Цінності невидимі, подібно до вітру.
Ви дізнаєтесь про вітер за тремтінням листків,
а цінності усвідомлюєте за вчинками людей.

Єва Анксел

1. Робота з епіграфами.

А. Уважно прочитай епіграфи, розглянь хмаринку слів. Дай відповіді на запитання.

- Для чого потрібно знати права людини?
- Які цінності покладено в основу прав людини?
- Як ми відчуваємо, що інші виявляють повагу до наших прав?
- Як ми виявляємо повагу до прав інших людей?

Б. З першого епіграфа випиши прислівники, з'ясуй, який спосіб творення і правопис цих прислівників.

Напиши формальне есе із використанням прислівників на одну з тем: «Найважливіші мої права й обов'язки», «Як я виявляю повагу до людини», «Чому інформацію треба сприймати критично?», «Звідки я черпаю знання про себе?», «Мої сильні й слабкі сторони», «Коли мій голос (слово) має значення».

- У творі використай не менше десяти прислівників.
- Для виразнення своїх думок скористайся матеріалами параграфів 54–60.

7. Прочитай тексти. Опрацюй їх, виконавши завдання.

Текст А. «Я завжди писатиму у відповідь» — книжка, заснована на реальних подіях. Кейтлін із США та Мартін із Зімбабве завдяки простому домашньому завданню стають друзями. Написавши перші листи одне одному, вони навіть не здогадувалися, як сильно це змінить їхні долі. Кейтлін усвідомить, що у світі є проблеми набагато складніші, ніж непорозуміння з подругами — і вона відкладатиме гроші не на прикраси, а на сплату за навчання в школі для свого друга. А в Мартіна з'явиться шанс здійснити свою мрію — здобути освіту в США і стати лікарем, щоб допомагати своїм співвітчизникам. Історія цієї дружби доводить, що, маючи бажання і мінімальні можливості, можна змінити чиєсь життя на краще (*С. Павелецька*).

Текст Б. Одного червневого ранку листоноша вручив мені великий м'який конверт, більший за підручник. Я знав, що це від неї, бо його, як завжди, прикрашали маленькі сердечка, смайлики та зірочки. Поруч із моім іменем фіолетовим чорнилом із блискітками вона написала: «НДН». Від неї я дізнався, що це означає «найкращі друзі назавжди».

Я (ледь)ледь стримався, щоб не відкрити пакунок просто там, на очах у всіх тих, хто чекав на пошту. Але (все)таки вирішив повернутись (до)дому. Мені хотілося побути на самоті. Через те що в нас був один двір на чотири сім'ї, там завжди хтось тинявся. Але (в)день у будинку зазвичай було порожньо. Без електрики та вікон там завжди панувала темрява. Ми лише вбиралися там (з)ранку й спали (в)ночі. Я увійшов (у)середину, радіючи прохолоді й тиші. (С)початку я побачив листа, приклеєного до пакунка. Фіолетовим чорнилом із блискітками Кейтлін написала: «Вітаю з минулим Д(д)нем народження, Мартіне!». Я був дуже розчулений (*Кейтлін Аліфіренка, Мартін Ганда*)

3. Творче завдання. Напиши есе на тему «Як я виявляю повагу до людини». У творі використай прислівники.